

ЗНАЧЕННЯ АРХІТЕКТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ДЛЯ РАЙОНІВ МАСОВОЇ ЖИТЛОВОЇ ЗАБУДОВИ

© Мисак Н. Р., 2015

Стаття стосується масового житлового будівництва в Європі у повоєнний період. Формування виразної ідентичності розглядають як один із визначних чинників розвитку районів масової житлової забудови, простір яких часто характеризується як гомогенний та анонімний. Аналіз архітектурної ідентичності, співвіднесений із районами масової житлової забудови, з одного боку, дає змогу подивитись на процес трансформації містобудівних утворень з іншої перспективи, а іншого – розширити поняття архітектурної ідентичності. У статті запропоновано ввести поняття первинної та вторинної архітектурної ідентичності, а також у цьому контексті означити поняття архітектурної своєрідності.

Ключові слова: район масової житлової забудови, масове будівництво, мікро-район, трансформація, ідентичність в архітектурі, архітектурна своєрідність, первинна, вторинна архітектурна ідентичності.

Постановка проблеми

Період після Другої світової війни характеризується суттєвими змінами у підході до формування міського простору, які були пов'язані з низкою соціальних, політичних, культурних, економічних та інших перетворень. Уперше засобами архітектури зроблено спробу забезпечити адекватними житловими умовами всі прошарки суспільства. Спільною для багатьох країн стала потреба у комплексному проектуванні та втручанні держави у житлове питання. В цих умовах основу житлового будівництва склало індустріалізоване спорудження типових будинків, а одноманітність стала їх невіддільною рисою. Незважаючи на різноманітні сценарії розвитку районів масової житлової забудови, більшості з них, окрім чітко виражених функційних проблем, часто ставала притаманною відсутність ментального зв'язку користувачів із середовищем. Проте від того, наскільки є вираженою ідентичність та яким є її характер, залежить розвиток кожного окремого містобудівного утворення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Кількість теоретичних праць, присвячених районам масової житлової забудови, останнім часом суттєво зростає. Дослідженнями масового будівництва житла у повоєнний період займалися Рональд Ван Кемпен, Карієн Деккер, Іван Тосіч, Франческо Мемо (у Європі загалом), Вера Капелер (в Австрії, Словаччині), Андрій Мартін, Куба Снопек (у Росії), Ярослав Трибус (у Польщі) та ін. Серед практиків – архітектурні бюро Lacaton&Vassal (Франція), Van Schagen Architekten (Голандія), Ultra Architects (Польща), міжнародне товариство OMA, консалтингова фірма SVESMI (Голландія-Росія) та інші. Існують також європейські міжнародні проекти розвитку районів масової житлової забудови, як-от: RESTATE, INTERREG IIIA, SOLANOVA, ReNewTown та ін. Незважаючи на глобальність проблеми, всі ці дослідження, проекти та програми свідчать, що райони масової житлової забудови суттєво відрізняються один від одного, оскільки є максимально залежними від контексту і, відповідно, – мають свою ідентичність, яка відіграє важливу роль у їхній трансформації.

Мета статті

Оскільки питання потенційного розвитку районів масової житлової забудови стає все більш нагальним, а формування ідентичності є одним із ключових аспектів, який може вплинути на

сценарії розвитку цих містобудівних утворень, мета статті – зіставити поняття “район масової житлової забудови” та “ідентичність в архітектурі”. З одного боку, це допоможе краще зрозуміти явище трансформації “спальних” районів, а з іншого – розширити поняття архітектурної ідентичності. Також важливо встановити, що саме впливає на формування ідентичності, щоб віднайти можливості покращення якості простору житлових районів. Для цього, враховуючи усю множину аспектів (технологічність, планувальний принцип, символічність, соціальну підоснову), які впливають на процес трансформації житлових районів з масовою забудовою, необхідним є розширення теоретичного інструментарію.

Виклад основного матеріалу

Головною технологічною передумовою спорудження масового житла у більшості країн на початку ХХ століття став активний розвиток індустріалізованого будівництва. Останній може бути ефективним лише за умови застосування принципів серійності та стандартизації, та економічно виправданим – завдяки виробленню великої кількості префабрикованих (поштучних) елементів. Ще у 1920-ті роки було визнано, що для їх виготовлення найдоцільніше використовувати залізобетон через низку його характеристик, серед яких – порівняно невелика ціна, вогне- та корозостійкість, конструктивна стабільність [10, 10]. Поряд з утилітарними особливостями, типове будівництво одночасно утверджувало і нову архітектурну естетику. У Німеччині дебати про стандартизацію будівництва досягнули піку ще до Першої світової війни. Нова формальна мова архітектури втілювала дух індустріалізації і була репрезентована необробленими матеріалами, геометричними формами та відсутністю орнаментування [10, 11]. Ганнес Меєр вважав такий дизайн нормативним, оскільки “типізація та стандартизація є абеткою соціалістичної архітектури”, а потреби усіх представників пролетаріату є однаковими, тому їх можна було задовольнити за допомогою типових рішень [10, 14–15]. Отже, естетика нового житла репрезентувала соціальні та політичні зміни у суспільстві. У своїй промові на Всесоюзній нараді будівельників у 1954 р. Микита Хрущов наголосив, що естетика нових житлових будівель повинна ґрунтуватись на спрощенні, стандартизації та відмові від “надмірного декорування” [15, 9]. Характерною рисою перших радянських індустріалізованих житлових будинків “хрущовок” є демонстративне промальовування частин споруди за допомогою акцентування на міжпанельному проміжку, який отримав назву “чесний шов”.

Концепти просторових вирішень нових містобудівних одиниць розселення повоєнного періоду виникають ще на початку ХХ століття і є результатом нашарування та трансформації низки теорій, розроблених Ебенізером Говардом, Кларенсом Перрі, Ле Корбюзьє, радянськими конструктивістами та багатьма іншими урбаністами, економістами та соціологами. У поєднанні з масовою індустріалізацією будівництва, яка набула піку у повоєнні десятиліття, та типізацією об’єктів нова форма просторової організації, видозмінюючись залежно від контексту, була виражена у вигляді радянських мікрорайонів, німецьких та австрійських *Großsiedlungen*, французьких *Grands Ensembles*, польських *wielki zespół mieszkaniowy* т.д. [11]. Всі ці містобудівні утворення були репрезентацією суспільних процесів та частиною політичних програм, згідно з якими забезпечення житлом всіх громадян було ключовим аспектом формування нового добробуту та нового способу життя. Зокрема, аспект соціальної інженерії яскраво проявився у політиці республік Радянського Союзу, де нові житлові райони мали також виконувати функцію виховання нового суспільства [12]. Саме тут індустріалізоване будівництво стало особливо поширеним, і саме тут одноманітність та анонімність житлових районів досягла максимуму. Житлові будинки з великих бетонних блоків можна знайти майже у кожному радянському місті, а у великих містах сумарна площа “спальних” районів сягає 80 % загальної площі цих міст [10, 14].

Такий рівень гомогенності простору можна пояснити наведеними нижче чинниками:

- поширення інтернаціонального стилю, який заперечував локальні особливості;
- намагання досягнути рівності у суспільстві шляхом забезпечення однаковими житловими умовами;
- нові містобудівні принципи утверджували функційну сегрегацію простору та повторне застосування містопланувальних рішень;

– індустріальне виготовлення елементів та, відповідно, серійність будівництва була причиною повторюваності архітектурних об'єктів.

Проте, незважаючи на ці чинники, проблеми, які виникали у районах масової житлової забудови, суттєво різнилися навіть у межах однієї країни. Вони особливо загострилися у кінці 1970–на початку 1980-х років. Саме тоді й сформувались перші кліше щодо “спальних” районів, які часто залишаються актуальними і до сьогодні. У кінці 1980-х–на початку 1990-х років у багатьох країнах розроблялись і втілювались проекти модернізації та реконструкції. Проте реалізація проектів модернізації не відбулась у країнах колишнього радянського блоку, які на той час перебували в ідеологічній та економічній кризі.

Проблеми байдужості до простору, відсутності ментального зв'язку з ним є одними з ключових у процесі утворення життєздатного то успішного середовища сучасних житлових районів та формування їхньої ідентичності.

Можна припустити, що теоретизація ідентичності в архітектурі найактивніше відбувалась у період індустріального типологізму, який утвердився у світі у 1960–1970 роках. Зокрема П. Герле зазначив, що поняття “ідентичність” набуло особливого значення у контексті глобалізації на початку 1980 років [5]. Разом з цим, поняття архітектурної ідентичності перебуває у постійному процесі трансформації і набуває нових значень залежно від змін у суспільстві та міждисциплінарної заангажованості. Поняття ідентичності в архітектурі має чимало визначень, проте класичне розуміння явища ґрунтується на таких характеристиках, як незмінність та цілісність, які дозволяють об'єкту відрізнитись від інших [7]. Традиційне розуміння передбачає, що ключовим у формуванні ідентичності є символізм архітектурних форм. Проте незмінність та надання символічності архітектурним формам стають все менш актуальними для дослідження сучасного архітектурного простору [9]. Дослідниця Дж. Тран стверджує, що таке позиціювання ідентичності архітектури стає суперечливим, коли на нього проєктуються культурні зміни, історична транзитивність та контекст. Головним недоліком традиційного трактування поняття ідентичності, на її думку, є статичність та, відповідно, історична незмінність [9]. Натомість, у сучасному міському середовищі більше дискретностей, ніж безперервностей – і у фізичному, й у соціальному вимірах, і це також стосується ідентичності [1].

Статичність традиційного концепту ідентичності архітектури з позиції Дж. Тран проявляється, коли (1) архітектурна ідентичність інтерпретується як матеріальний конструкт;

(2) при прагненні зберегти культурну та історичну вартість за допомогою збереження архітектурних форм; (3) при ототожненні збудованої структури з початковою концепцією чи проєктом архітекторів.

На противагу цим статичним характеристикам традиційного підходу, авторка наводить низку чинників, які вказують на зміну значення архітектурних об'єктів та відкривають більш динамічне уявлення про ідентичність. Відповідно можна виокремити такі аспекти:

– на архітектурну ідентичність впливають специфічні соціальні та культурні ідеї, які є близькими для користувачів архітектурного об'єкту;

– пам'ять людей, їхній попередній досвід, культурно-соціальні асоціації з середовищем відіграють ключову роль у формуванні та трансформації архітектурної ідентичності;

– архітектурна ідентичність є не тільки змінною, а й перервною у часі, оскільки формується під впливом ідей, практик, дискурсивних умов, специфічних для певного історичного періоду;

– архітектурна ідентичність не є ультимативно визначеною архітекторами, а перебуває під впливом соціокультурних інтерпретацій її користувачів.

Таке розуміння ідентичності архітектури позиціонує її як нестабільний, контекстуальний конструкт, який є культурно та історично податливим. Ця позиція вкрай важлива для дослідження районів масової житлової забудови з огляду на те, що:

– загальне уявлення та сприйняття районів масової житлової забудови кардинально змінилось з часом: від максимально позитивного до вкрай негативного [10];

– райони масової житлової забудови проявили себе абсолютно по-різному у різних контекстах;

– наміри архітекторів та планувальників не відповідають актуальному образу та способу функціонування районів масової житлової забудови;

– висвітлення у літературних джерелах зазвичай не є об'єктивними, оскільки раніше вони часто опирались на позицію архітекторів або робили необхідний політичний акцент, а тепер – керуються кліше, які існують щодо районів масової житлової забудови.

Отже, звертаючись до проблеми ідентичності житлових районів, варто враховувати її трансформативність, контекстуальність, а також залежність від взаємодії з конкретними індивідом та групою.

Разом з цим, з погляду архітектора А. Алессі, говорячи про архітектурну ідентичність, потрібно одночасно мати на увазі її подвійну природу: ідентичність, яка виражається за допомогою архітектурних особливостей в межах дисципліни, та ідентичність, яка виражається як результат взаємодії архітектурного об'єкта з індивідом [2]. Можна припустити, що така позиція акумулює у собі два зазначені вище підходи – (1) класичний підхід, який покладається більше на дисциплінарні особливості, та (2) динамічний, який визначає ідентичність архітектурного об'єкта через його контекст та користувача. Б. Черкес наводить універсальне визначення ідентичності, в якому вона характеризується як “взаємодія окремої особистості або спільноти з архітектурним довкіллям” [16]. Тому для поняття, яке у традиційному дискурсі визначають як “архітектурну ідентичність”, можна використати поняття “архітектурна своєрідність” як сукупність особливостей архітектурного об'єкта у сенсі фізичного конструкту, і можна змінити лише при зміні самого архітектурного об'єкта. Натомість, поняття, яке має у своїй основі зв'язок з певними індивідом чи групою, є динамічним і трансформативним при зміні контекстів, може бути позначене як “архітектурна ідентичність”.

Крім того, зв'язок архітектурного об'єкта та індивіда чи групи може мати різний характер: бути безпосереднім і постійним (назвемо ідентичність, яка утворюється в результаті такого зв'язку, первинною), а може бути нетривалим і здійснюватись за допомогою різноманітних медіа та з вторинних джерел (при цьому формується вторинна ідентичність).

Отже, первинна ідентичність формується в результаті прямої взаємодії архітектурного об'єкта з індивідом чи групою (первинна група індивідів) відповідно до зміни контексту. При цьому первинна група переважно є територіальною спільнотою.

Вторинну ідентичність формує індивід чи група (вторинна група індивідів) через вторинні джерела (літературні, медійні джерела, суспільну думку, кліше тощо) та при частковій взаємодії з середовищем. Отже, вторинна група не перебуває у постійному безпосередньому зв'язку з архітектурним об'єктом.

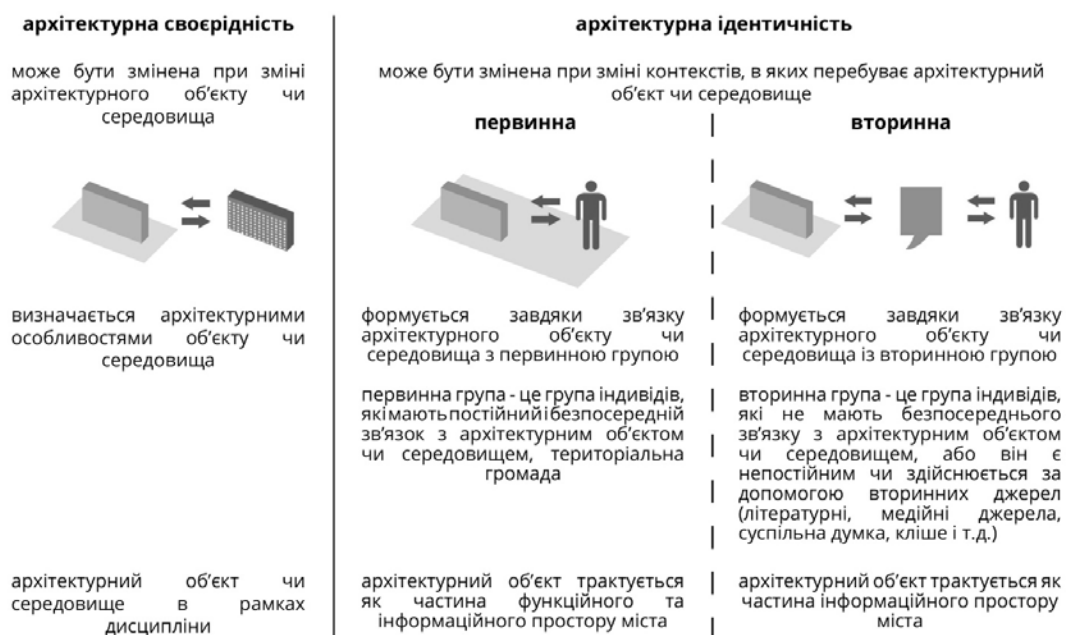

Рис. 1. Види архітектурної ідентичності районів масової житлової забудови

Формально первинна група має доступ до усіх типів просторів на рівнях: власного помешкання – будинку – житлової групи – мікрорайону – району; натомість для вторинної групи формально доступність поступово зменшуються залежно від рівня приватності простору (рис. 2). Проте доступність простору не завжди передбачає соціальну активність у ньому. Ще у 1980-х рр. радянські містопланувальники помітили, що місцями взаємодії між мешканцями переважно є їхні власні помешкання, заклади первинного обслуговування (рівень мікрорайону) та загальноміські громадські простори, а багато містян загалом рідко бувають у “спальних” районах, якщо в них не проживають. Це спричиняє своєрідну соціальну фрагментованість простору району.

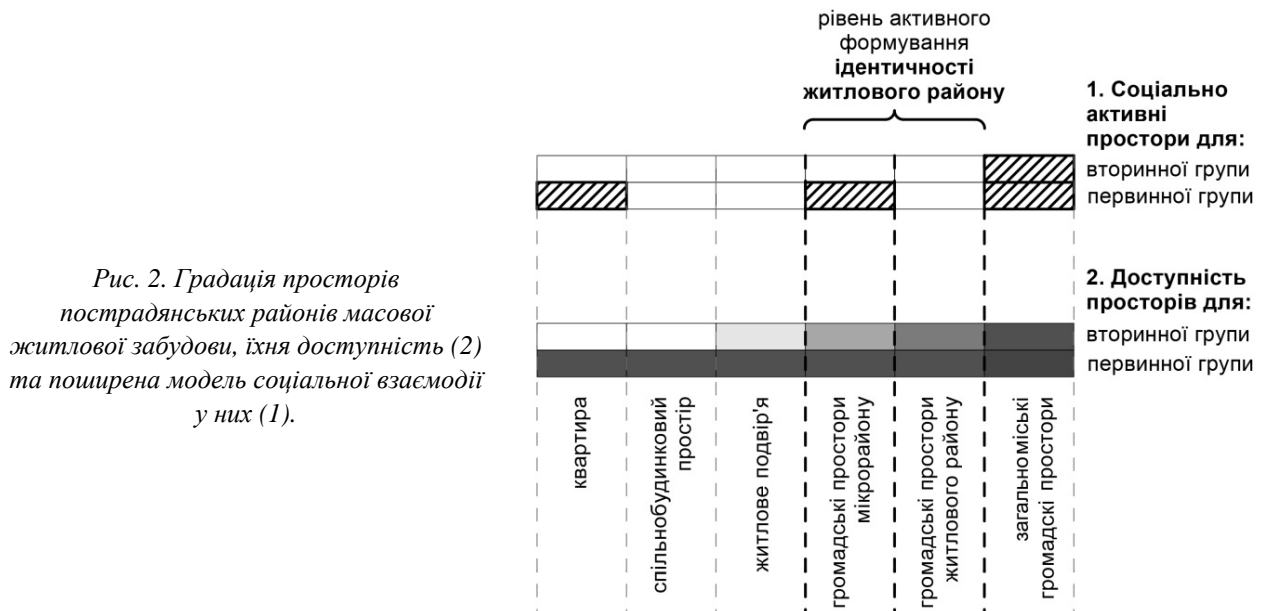

Рис. 2. Градація просторів пострадянських районів масової житлової забудови, їхня доступність (2) та поширена модель соціальної взаємодії у них (1).

Беручи до уваги те, що громадський простір (спільні простори мікрорайонного та районного значення) є визначним для формування ідентичності району загалом, низька соціальна активність первинної групи у цих просторах є причиною анонімності простору, часто підсиленої архітектурною гомогенністю. Натомість, як уже зазначено, вторинна група індивідів часто формує своє враження про простір не на основі власного досвіду, а за допомогою вторинних джерел (рис. 2).

На відмінностях сприйняття “спальних” районів, а відповідно – і характері зв’язку з ними різних груп суспільства наголошує дослідниця районів масової житлової забудови Відня та Братислави В. Капеллер. Її дослідження показали, що зазвичай ті, хто мешкає у типовій забудові, переважно краще відгукуються про “спальні” райони, ніж ті, хто там не проживає [6]. Отже, різні соціальні контексти формують два різних, проте взаємозалежних види архітектурної ідентичності.

Можна припустити, що первинна ідентичність формується на основі актуальних внутрішніх процесів, а вторинна – репрезентування. Безсумнівно, ці аспекти є взаємозалежні та перебувають у постійній взаємодії. Проте і для первинної, і для вторинної ідентичностей спільними є такі характерні риси, як *трансформативність* та *контекстуальність*.

Сценарій трансформацій “спальних” районів у Радянському Союзі, під час якої змінювалось також і їхнє сприйняття, можна окреслити так: спочатку ці містобудівні утворення беззастережно сприймалися суспільством як символ кращого майбутнього, проте з часом почали втрачати позитивний образ через численні функційні проблеми, до яких додалися ідеологічні; після розпаду Радянського Союзу за “спальними” районами закріпився негативний образ. Варто зазначити, що зараз відбувається процес часткового покращення якості архітектурного простору та реабілітація образу завдяки формуванню нової ідентичності деяких “спальних” районів. Такі зміни сприйняття та функціонування відображають взаємодію містобудівного об’єкта та суспільства.

Як було зазначено вище, ще одним важливим аспектом, який впливає як на фізичні характеристики “спального” району, так і на його ідентичність є контекстуальність. Сума контекстів, в

яких перебуває об'єкт, це один із вирішальних чинників, що впливає на сценарії розвитку районів масової житлової забудови. Незважаючи на подібні принципи архітектурних та містобудівних рішень, які лягли в основу формування “спальних” районів, вони проявляли себе абсолютно по-різному не тільки у різних країнах, а й у межах однієї [10].

Дослідження якомога більшої кількості аспектів архітектурної ідентичності постсоціалістичних житлових районів важливе для потенційних проектів модернізації, оскільки трансформації архітектурної своєрідності, первинної чи вторинної ідентичностей впливають по-різному на фізичний простір житлових районів. Проекти модернізації, які були втілені з часів виникнення перших проблем функціонування, можна умовно поділити на три типи, залежно від виду ідентичності (рис. 1). Фактично одні з перших проектів стосувались лише зміни архітектурних особливостей споруд і обмежувались втручанням лише у фізичну структуру: оновленням чи вдосконаленням технічного стану будівель, добудовою додаткових поверхів, мансард, лоджій тощо. Проте нові інтервенції у простір “спальних” районів у багатьох країнах Європи сьогодні дедалі частіше апелюють до соціального контексту, впливаючи на первинну і вторинну ідентичності житлових утворень.

Висновки

Принципи будівництва районів масової житлової забудови були подібними у багатьох країнах, але сценарії, за якими розвиваються “спальні” райони, суттєво відрізняються навіть у межах однієї країни. Проте характерними рисами більшості районів стали гомогенність та анонімність простору, що найбільше проявились у країнах колишнього Радянського Союзу. У зв'язку з цим формування ідентичності є одним із ключових аспектів, який може вплинути на сценарії розвитку цих містобудівних утворень.

Поєднуючи поняття архітектурної ідентичності та району масової житлової забудови, варто звернутись і до традиційних підходів трактування ідентичності, і до альтернативних, які її позиціонують як динамічний, залежний від контексту конструкт, культурно та історично податливий. Традиційно поняття ідентичності визначається особливостями архітектурного об'єкта як фізичного конструкту. Для позначення цього поняття запропоновано вживати термін “архітектурна своєрідність”.

Згідно з альтернативним підходом, ідентичність має у своїй основі зв'язок з певними індивідом чи групою, і може бути змінена при зміні контексту архітектурного об'єкта. Залежно від характеру взаємодії індивіда чи групи з архітектурним об'єктом, запропоновано ввести такі два підвиди архітектурної ідентичності: первинну та вторинну. Первинна ідентичність формується в результаті прямої взаємодії архітектурного об'єкта з індивідом чи групою індивідів відповідно до зміни контексту. При цьому основу первинної групи індивідів складає територіальна спільнота району. Вторинну ідентичність формує індивід чи група, які не перебувають у постійному безпосередньому зв'язку з архітектурним об'єктом, а їхнє сприйняття формується на основі вторинних джерел (літературних, медійних джерел, суспільної думки, кліше тощо).

Ключовими аспектами для первинної та вторинної ідентичностей є трансформативність та контекстуальність, які відображають взаємодію архітектурного об'єкта та відповідних груп суспільства.

Дослідження видів ідентичності районів масової житлової забудови дають змогу сформуванню інструментарій для подальшого дослідження та у випадку проектів модернізації – можливості впливу – і на внутрішні процеси у житловому районі, і на його репрезентування.

1. Akkurt H. B. Reconstitution of the Place Identity within the Intervention Efforts in the Historic Built Environment [Електронний ресурс] : [The Role of Place Identity in the Perception, Understanding, and Design of Built Environment]/ H. B. Akkurt. – Режим доступу: <http://benthamsience.com/ebooks/>

Sample/9781608054138-sample.pdf. – 2012. 2. Alessi A. *Building Identity? On the representation of State and/or National Perceptions Nowadays. Berlin's European Embassies as a Case Study.* / A. Alessi // *Architecture and Identity.* – Berlin : Lit Verlag Publisher, 2009. – 504 p. 3. Džervus P. *Postmodern Discourse of Post-Soviet Large Housing Districts: Modelling the Possibilities* [Електронний ресурс] : [Humanities Graduate Research Conference] / P. Džervus. – Vilnius : Vilnius Gediminas Technical University, 2013. – http://www.academia.edu/Documents/in/Soviet_Mass_Housing_Architectural_History_4. 4. Feltins A. *Research on How Diversify Microrayon* [Електронний ресурс] : [report] / A. Feltins. – Delft : TU Delft, 2013. – <http://issuu.com/feltins/docs/feltins-4188810-final-report-issuu> – P. 38–39. 5. Herrle P. // *der TU Berlin: [Web-Site].* – Täglich Zugang zu dem Dokument : http://http://archiv.pressestelle.tu-berlin.de/125jahre/vortrag_herrle.pdf (06.12.2013). – Name des Screen. 6. Kapeller V. *Plattenbausiedlungen* / V. Kapeller ; – Stuttgart : Fraunhofer IRB Verlag, 2009. – 253 p. 7. Relph E. C. *Place and placelessness* / E. C. Relph ; - London: Pion, 1976. 8. Sassen S. *Urbanizing Technology. Whenthe City Talksback* [Електронний ресурс] : [TEDxNantes] / S. Sassen. – Nantes : Columbia University, 2011. – <http://tedxtalks.ted.com/video/TEDxNantes-Saskia-Sassen;search%3Atag%3A%22tedxnantes%22>. 9. Tran J. *Static Illusion: Architectural Identity, Meaning and History* [Електронний ресурс] : [Humanities Graduate Research Conference] / J. Tran. – Perth : Curtin University, 2010. – <http://hgsoconference.curtin.edu.au/local/pdf/JTran.pdf>. 10. Urban F. *Tower and Slab. Histories of Global Mass Housing / F. Urban.* – London : Routledge, 2012. – 208 p. 11. *Volume The Block.* – 2009. – № 3. – P. 28, 29. 12. Буден Б. *Зона переходу. Про кінець посткомунізму* / Б. Буден. – К. : Медуза, 2013. – 224 с. 13. Коломєйцев А. В. *Принципи локальності та універсальності в архітектурі міста (на прикладі Центральної Європи) : автореф. дис. / Коломєйцев А. В. Національний університет “Львівська політехніка”.* – Львів, 2013. – 19 с. 14. Лобанов А. В. *Методология структурализма в архитектуре* [Електронний ресурс] : [“Архитектон: известия вузов” № 18 Июнь 2007] / А. В. Лобанов. – Урал : УралГАХА, 2009. – http://archviz.ru/2007_2/4. 15. Мартин А. *Идея прекрасного будущего* / Андрей Мартин // *Проект Россия.* – 2002. - № 3. – Санкт-Петербург: “4 рентгена” - С. 9. 16. Черкес Б. С. *Національна ідентичність в архітектурі міста* / Б. С. Черкес. – Львів : Національний університет “Львівська політехніка”, 2008. – 268 с. 17. Черниш Н. *Соціологія. Курс лекцій* [Електронний ресурс] / Наталія Черниш – Режим доступу: http://www.sociology-lnu.org.ua/resursy.files/Chernysh_Soc_04.pdf.

N. Mysak

Lviv Polytechnic National University,
Department of Design and Architecture Basics

MEANING OF ARCHITECTURAL IDENTITY FOR LARGE-PANEL HOUSING ESTATES

© Mysak N., 2015

The article reviews mass housing built in postwar period in Europe. For a number of reasons large-panel housing estates didn't become self-sufficient units of cities as expected. Up till now they are in the process of transformation and adaptation to new circumstances and contexts. The spatial solutions of these urban planning units are results of integration of many concepts and urban theories of the early twentieth century. The combination of mass construction industrialization, which gained its peak in the postwar decades, and building typification caused a new form of spatial organization to emerge: the Soviet micro districts, German and Austrian Großsiedlungen, French Grands Ensembles etc. Housing districts were a representation of political programs, according to which the provision of housing to all citizens was a key aspect of new wealth formation.

In the article identity formation is considered as one of the important factors of development of large-panel housing estates, while their space usually defined as homogenous and anonymous. Active theorizing on architectural identity took place in 1960's-1970's, when industrial typologism was in its most active phase. However, even now this concept is in a constant process of transformation and acquires new meanings depending on changes in society and the interdisciplinary application of the concept.

The new interpretation of architectural identity shows it as an unstable and contextual construct that is culturally and historically malleable. It is proposed to introduce the notions of primary and secondary architectural identity, and in this context define the notion of architectural originality.

It is considered that architectural identity has a dual nature: identity which is expressed by architectural features related to discipline, and identity expressed as a result of interaction of architectural object with a specific user. In this regard, two types of identity can be distinguished: (1) identity that is determined by the characteristics of an architectural object as a physical construct (*architectural originality*); (2) identity that is based on its interconnection with a particular individual or group, and can be changed by changing the context of this architectural object. However, the interconnection between an architectural object and an individual or a group may be of different nature: it can be direct and constant (*primary identity*), or carried out through a variety of media (*secondary identity*).

Analyzing architectural identity in regard to large-panel housing estates on the one hand gives a possibility to consider the urban structure from other perspective, on the other hand – to broaden concept of architectural identity.

Key words: large-panel housing estate, mass housing, microdistrict, transformation, architectural identity, architectural originality, primary identity, secondary identity.